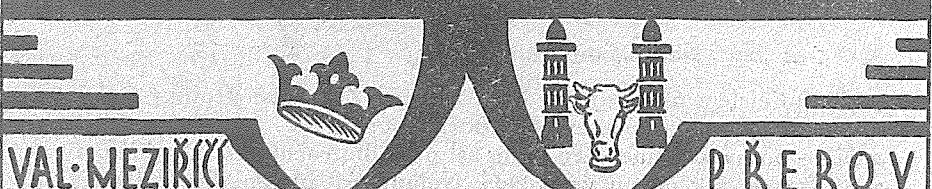
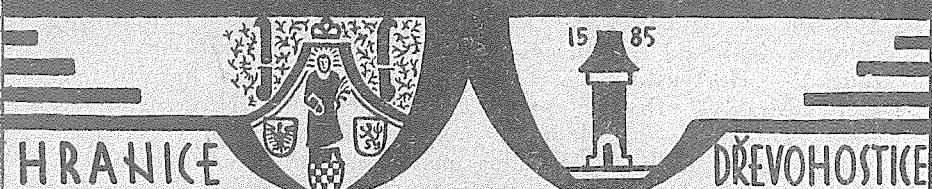
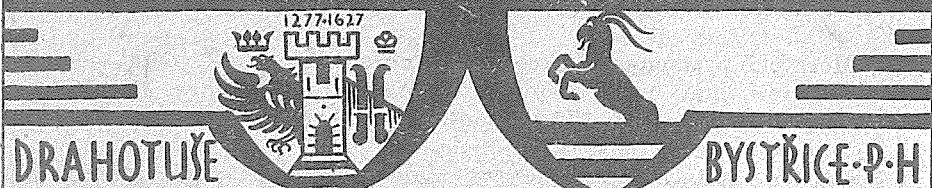
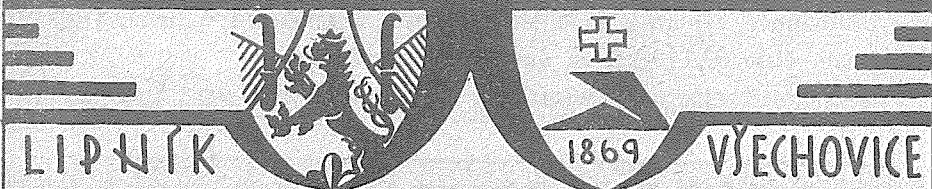

ROČNÍK XIV.

ČERVEN 1932.

ČÍSLO 4.

ZAHORSKA

KRONIKA

REDAKTOR A VYDAVATEL ANTONÍN FRÖHLICH, DOLNÍ ÚJEZD
U LIPNIKA NAD BEČVOU.

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník »Záhorská kronika« vychází čtvrtletně. Ročně se předplácí 10 Kč složenkou, po 1. lednu 1932 se doplácí 12 Kč. Platí se chekem pošt. spořitelny čís. 100.630, Brno. Pro žáky při hromadném odběru sleva.

Reklamace se vyřizují jen do vyjítí nového čísla.

Literární příspěvky, zprávy, knihy a časopisy k recensi i na výměnu, objednávky i reklamace buďtež zasílány na adresu: »Záhorská kronika« v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.

Novinové výplatné povoleno řed. pošt a telegrafů v Brně, výnosem číslo 69.140-VI. ze dne 18. srpna 1925.

Obsah:

Moravské prameny o Jiskrovi z Brandýsa. (Florian Zapletal.) — Názvy tratí a katastrální mapy města Hranic (Č. Kramoliš.) — Slovník lipenského nářečí. (Rud. Kout.) — Z bratrských dob města Hranic. Dokončení. (Jos. Krumpholc.) — Urbář panství helfštajnského z r. 1649. (Ant. Fröhlich.) — Židé v Hranicích. (Boh. Indra.) — Robota na panství bystrickém. (Jul. Sibr.) — Farní knihovna lipenská. (Bedř. Dušek.) — Husitský Přerov r. 1431 v nebezpečí. (Florian Zapletal.) — Knížecí zahrada při zámku branickém. (Boh. Indra.) — Hostýnské valy. (Sova Otto.) — Jak se naši bránili. IV. (Ant. Svérák.) — Drobné zprávy: Za zvěnčeným drem Ant. Glosem. (Bedř. Dušek.) — Encyklopédie meteorologických zpráv za rok 1931 — na Lipensku. — Katalog místopisů moravskoslezských.

Našim čtenářům!

Tímto číslem ukončujeme XIV. ročník »Záhorské kroniky«. Prosíme o zaplacení všech nedoplatků! 1. číslo XV. ročníku vyjde v září — po prázdninách. To bude asi poslední ročník Z. k., vydávaný v té formě, jak dosud vycházela. Nebudou-li nedoplatky splaceny, bude nutno Z. k. zastavit. Vlastivědný sborník Z. K. je vydáván s velkou obětavostí. Redakce a administrace nebere za svou práci ani haléře. Rovněž spolupracovníci nečiní nárok na honoráře. Nutno to zde vyzvednouti.

Znovu upozorňujeme: Nerozpočtenou-li se dlužící pp. odběratelé na svou povinnost, budeme nuteni vydávání Z. k. zastavit.

Redakce a administrace »Záhorské kroniky.«

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOLNÍM ÚJEZDĚ U LIPNÍKA NAD BEČVOU.

Ročník XIV.

Červen 1932.

Číslo 4.

Florian Zapletal, Praha:

Moravské prameny o Jiskrovi z Brandýsa.

Do Časopisu Českého musea na rok 1846 napsal profesor Alois Vojtěch Šembera pojednání »Staré desky zemské i manské v Moravě a v Opavsku« (str. 541—560, 697—730).

V tomto pojednání publikoval Šembera doslova (713—714) souvěkou zprávu o novém založení opavských desek, zničených požárem dne 31. července r. 1431. Nynější desky opavské byly zřízeny po tomto ohni 21. listopadu 1431 za opavského knížete Přemka a za přítomnosti pánských, zemanův a manův jeho. Při tom byl i urozený pan Jan z Kravař a z Jičína a osm Janových dvořanů a služebníků, mezi nimi také Jan Jiskra z Všechovic, dále 25 zemanů a manů knížete Přemka a jiní. Přemkova dcera, kněžna Anežka, byla ženou Jana z Kravař a z Jičína.

Šemberovu zprávu opavských desk o Jiskrovi převzal bez udání pramene Dr. Josef Beck do své monografie »Geschichte der Stadt Neutitschein und deren Umgebung«, vydané r. 1854 (str. 72).

Příštího roku 1855 vyšly v Praze »Perly české« a v nich stat »Jan Jiskra z Brandýsa« od Dra Hermenegilda Jirečka (str. 76 až 111). Jiskra pocházel z rytířského rodu moravského, sám jmenuje se r. 1431 manským pánum na Všechovicích u Bystřice pod Hostýnem, praví Jireček (str. 77), aniž by uvedl pramen o této skutečnosti, opavské desky a Šemberovu stať o nich z r. 1846.

Dne 22. srpna r. 1857 psal Dr. H. Jireček o Jiskrovi ve vídeňských »Slovenských novinách« (č. 100). Vzpomíná Jiskrový jízdy do Opavy r. 1431 k založení nových desk opavských, ale jako pramen neuvádí desky samé a Šemberovu stať o nich, nýbrž Beckovu monografii Nov. Jičína z r. 1854. Tak brzy byl zapomenut Šemberův objev z r. 1846. V dalším však upozorňuje Jireček na druhý důležitý soudobý moravský pramen o Jiskrovi, na biskupské manské knihy v Kroměříži. Jireček tak činí podle sdělení profesora Aloise Vojtěcha Šembery, který pro Jirečka vypsal z kroměřížských manských knih o Jiskrovi zprávu z r. 1437, kdy Jan ze Zvole žaloval u biskupského manského soudu na Jana Jiskru z Brandýsa, že mu drží zboží ve Všechovicích, a Zikmund z Bítova, že Jiskra je vně země, a půhon ho nedošel, má-li míti rok, načež se manové usnesli, že Jiskra má míti rok až do prvních suchých dnů.

Tedy profesor Alois Vojtěch Šembera nalezl a zveřejnil soudobé

moravské zprávy o Jiskrovi z let 1431 a 1437, prou r. 1846, druhou r. 1857.

Pražský Mikovcův »Lumír« (rok 1857, roč. VII., díl II., str. 833) přinesl ve svém čísle 35, ze dne 27. srpna 1857 pouze přetisk Jirečkovy zprávy o Jiskrovi ze »Slovenských novin«.

R. 1889 cituje původní zprávu opavských desk z r. 1431 o Janu Jiskrovi ze Všechovic Vincenc Prasek ve své »Historické topografii země Opavské« (str. 109).

Nejstarší manské knihy kroměřížské vydal r. 1902 v Brně Karel Lechner (Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz), a tam byla po Šemberovi r. 1857 zveřejněna po druhé zpráva manských knih o Janu Jiskrovi z Brandýsa odjinud ze Všechovic, o sporu Jana ze Zvole s Jiskrou před biskupským manským soudem r. 1437 a 1438 (str. 322 a 326).

R. 1906 a 1908 vydal profesor Jan Kapras nákladem České akademie v Praze ve dvou dílech »Pozůstatky knih zemského práva knížetství Opavského«, a tam se ovšem setkáváme opět r. 1431 s Janem Jiskrou ze Všechovic (díl první, úvod XV, díl druhý, str. 11).

Po těchto úvahách, při nichž se ukázalo, že zprávy opavských desk a manských knih kroměřížských o Jiskrovi z Brandýsa odjinud ze Všechovic z let 1431, 1437 a 1438 zveřejnil prof. Šembera už r. 1846 a 1857, a že od té doby došlo ještě několikrát k publikaci těchto důležitých soudobých pramenných zpráv o Jiskrovi, není příjemno čísti v pražském deníku »Právo Lidu« dne 6. března r. 1931 stat Dra F. M. Bartoše »O rodišti Jiskry z Brandýsa«, do níž je vložena část listu Augustina Sedláčka Bartošovi r. 1924.

Bartoš zná zprávu opavských desk o Jiskrovi z r. 1431 pouze z Becka r. 1854 a z H. Jirečka r. 1857, Sedláček jen z Lumíru r. 1857, tedy z druhé ruky, ačkoli opavské desky publikoval r. 1906 a 1908 vedecky Kapras ve dvou dílech. Manské knihy kroměřížské jsou citovány v Sedláčkově listu teprve z vydání Lechnerova roku 1902, aniž by bylo aspoň slovem vzpomenuto Šemberovy zásluhy z r. 1857. Mimo to podává Sedláček ve svém listu z r. 1924 několik pramenných zpráv o pánech z Brandýsa na Moravě od r. 1274, ale nezabývá se vůbec otázkou o Jiskrových rodičích a o Jiskrově rodišti. Dovolává se ho tedy neprávem Bartoš pro své vlastní, ničím nedoložené tvrzení, že rodištěm Jiskrovým jsou Všechovice u Bystrice pod Hostýnem.

Je příznačné, že Bartoš nedospěl k tomuto závěru už r. 1925 ve svém vypravování o Jiskrovi (druhé vydání Slovenské čítanky), kdy pouze uvedl (str. 118), že Jiskra byl rodem Moravan, původem prostý man pánů z Kravař, seděním na Všechovicích.

A přece neměl Bartoš r. 1931 více pramenného materiálu pro otázku o Jiskrovu rodišti nežli ho měl r. 1925.

Jak už bylo několikrát zdůrazněno, jsou známy Šemberovou zásluhou zprávy opavských desk a manských knih v Kroměříži o Jiskrovi už od r. 1846 a 1857. A přece nikdo se dosud neodvážil prohlásit pouze podle těchto zpráv Všechovice za Jiskrovo rodiště, i

když tyto soudobé pramenné zprávy bezpečně prokazují, že Jan Jiskra z Brandýsa skutečně žil ve Všechovicích ve třicátých letech XV. věku. A tak Bartošův závěr o Jiskrovu rodišti třeba považovat jen za novinářský lapsus neboli poklesek.

Třetím soudobým pramenem zpráv o Jiskrovi jsou Knihy půhonné a nálezové zemského práva na Moravě a to svazek třetí a čtvrtý, vydaný Vincencem Brandlem v Brně r. 1878 a 1881. Na tento pramen upozornil podepsaný autor v Záhorské kronice roku 1931 (XIV. 41). Jiskra z Brandýsa vystupuje v něm pod jménem »pan Jiskra«.

R. 1447 pohnal Pašek ze Zámrsk u Hranic u zemského práva v Olomouci Jana Lapku z Otěhříb, že mu jest rukojmí za pana Jiskru za zprávu za Nahošovice u Dřevohostic a toho mu zpraviti nechce (III. 623).

Téhož roku pohnal Bernhart z Hranic u zemského práva v Olomouci Mikuláše z Bítova a z Šumburka nad Podhradní Lhotou ze dvou set zlatých a ze šesti zlatých dobrých uherských, že mu slíbil za pana Jiskru za peníze a těch mu plniti nechce. Ve sporu vyhlášen poklid. Jako půhonci uvádí se Jan ze Sobíšek u Přerova (III. 646).

R. 1464 pohnal u olomouckého zemského práva Jan Morava z Brna Václava Barského ze Všechovic u Bystrice pod Hostýnem ze čtyřiceti čtyř zlatých uherských červených dobrých, jakož půjčil panu Jiskrovi peněz drobných za 44 zlaté, těch v zlatě dáti, to neučinil (IV. 449).

V třeboňském archivu chová se papírový list, daný v Kyjově dne 18. srpna r. 1453, v němž Jan Jiskra z Brandýsa, hejtman uherského krále Ladislava, vyznává, že jest dlužen statečnému Bernartovi, písari z Hranic za službu čtyři sta zlatých uherských váhy kremnické. Český originál zpečetil Jiskra z Brandýsa a jako rukojmí pánové Heřman ze Zvířetic a Jan z Tvorkova a z Kyjova a pañoše Jan Viškovec z Viškova (na list mne upozornil pan inž. Kojecký, nynější majitel zámku ve Všechovicích).

Tento Jiskrův dlužní úpis z r. 1453 doplňuje se vzájemně s uvedeným půhonom Bernharta z Hranic z r. 1447.

Jiskrův pobyt na Moravě a to v Kyjově 18. srpna r. 1453 souvisel, jak se zdá, s listem krále Ladislava, kterým byl Janovi Jiskrovi z Brandýsa zastaven na jižní Moravě zámek Uheršký Ostroh (tehdy říkali Ostrov) se vším jeho příslušenstvím (Archiv český VII. 601).

Tehdejší kyjovský pán Jan z Tvorkova a z Kyjova byl synem Arnošta a vnukem Ondřeje z Tvorkova, který kdysi držel Bohumín a Ostravu (Paprocký, Zrcadlo 401 b, 402 a).

Tento Jan z Kyjova je rozdílný od Jana neboli Janáka z Tvorkova, který byl r. 1431 s Janem Jiskrou ze Všechovic v družině Jana z Kravař a z Jičína při založení nových opavských desk. Byl to vlastní bratr Čeněka z Tvorkova, který se uvádí při téže příležitosti mezi zemany a many opavského knížete Přemka.

Jan neboli Janák a Čeněk z Tvorkova byli synové Zbyslava Tvor-

kovského odjinud z Napajedel, který byl vlastním bratrem uvedeného už Ondřeje Tvrkovského z Bohumína a z Ostravy.

Rok 1453 byl pro Jana Jiskru dobou těžkého ponížení. Mladý král Ladislav Pohrobek, který hlavně jemu, jeho hrdinství a věrnosti měl co děkovati za zachování uherského trůnu, ukázal se málo vděčným k Jiskrovi. Na počátku r. 1453 vyplatil král města i hrady Jiskrovi na Slovensku zapsané a zbavil ho veškeré moci veřejné v Uhrách. A trvalo to tři roky, nežli král poznal svůj omyl a snažil se nahraditi Jiskrovi učiněnou křivdu.

V té době setkáváme se s Jiskrou 18. srpna r. 1453 v Kyjově na Moravě.

Zprávy o pánech z Brandýsa na Moravě od r. 1274, jakož i otázka o rodičích Jana Jiskry a o jeho rodišti budou předmětem zvláštní úvahy.

Čeněk Kramoliš, Hranice:

Názvy tratí a katastrální mapy města Hranic.

Otisk (obkreslení) původní stálé katastrální mapy obce Hranic z r. 1830 (původní je uloženo v Brně) má německé názvy tratí, nebo české názvy s německým zakončením a pravopisem. Je na několika velikých listech. — I opravený (reambulovaný) litografický otisk z r. 1875 má rovněž německé názvy, třeba již v době té národ náš byl značně uvědomělý. Úřady evidenční a komise jen mapu opravily — k. p. v Hranicích místo Caputer-Bach napsaly původní jméno potoka Ludina — a dle změn doplnily, ale německé názvy tratí zůstaly.

Teprve po převratu při reprodukování r. 1924 byly původní české označeny českým pravopisem, německé přeloženy do češtiny a jen místy dány místo německých nové české názvy, jež odpovídají místním poměrům. — Celkem napsáno je názvů tratí velmi málo, ač ve skutečnosti je jich dvakráté tolik, jak bude dále uvedeno. Stalo se tak snad proto, aby mapa nebyla přeplňena.

a) Názvy v mapě poznačené.

Upravená katastrální mapa města Hranic z r. 1924 skládá se ze 12 podlepených listů s přiloženým zmenšeným náčrtkem a jsou na ní napsány následující názvy tratí:

Na severozápadě směrem k obci Velké (list 1. a 4.)

Horní pole, nad tratí Severní dráhy.

S truhlovsko, veliká trať nad i pod drahou na pravém břehu říčky Veličky. Snad má jméno z Veličky na mlýny a pilu vedoucí.

Na severu (list 2a, 2b).

Horní pole pod tratí Severní dráhy.

S a f r á n i c e. Na trati té nepěstoval se šafrán (*crocus sativa*). jehož sušených blizen užívalo se druhdy jako koření a ku barvení polévkám, máslem, likérů a zboží cukrářského, ale sela se jednoletá rostlina světlíce barvířská (*carthamus tinctorius*), jejíž květů užívalo se dříve ku barvení látek hedvábných i vlněných na červeno.

V l k o v s k o nad Šafranicí, připomíná se několikrát v gruntovních registrech hned r. 1554. Patrně trať má jméno od vlků, kteří sem občas zaběhli nebo se i zdržovali.

M a n k r a b k a, les nad Vlkovskem. Neznámo, od čeho má jméno. Nyní říkají mu též Obecní les.

Severovýchod (list 3.).

O b o r a, les upravo od státní silnice k Bělotínu vedoucí. Těž se lesu říká Březí, ač stromů březových již tam skoro není.

Střed (list 5.).

Z a Č a p u t o v ý m d v o r e m. Ve dvoře tom bydlel na počátku 30leté války poslední samostatný zeman Čaputa, českobratrského vyznání. Že měl u sebe přes noc českobratrského kněze, musel rychle utéci, aby nepoznal hrdla, neboť přechovávání kněze nekatolického bylo pod trestem smrti zakázáno. — Na staré mapě byl nápis »Hinterm Freyhof«.

U K o s t e l í č k a, role po stranách kostela Naroz. Panny Marie. Říká se kostelu tomu Kostelíček, že je menší než farní ve městě.

S k a l k a. Vápenitý pahorek, z něhož do nedávna lámal se vápenný kámen.

Východ (list 6.).

Z a S k a l k o u, pastviny a luka.

O b o r a, východně od Skalky. Spodní část role, horní část les, Západ (list 7.).

M a l ý D r a h o t u c h, role na pravém břehu Bečvy při hranici sousedního města Drahotuš.

N o v ý s v ě t, louka na pravém břehu Bečvy. Bývalo to dříve řečiště, ale převedením toku Bečvy na jih místo prohlédlo, přišlo jako znova na svět.

V e l k ý D r a h o t u c h, role na levém břehu Bečvy až po po hoří Křivé.

P a s e k y p o d K ř i v ý m. Nerovné, křivé pásmo Karpat, jež se táhne podél levé strany Bečvy až k Lipníku, sluje Křivé.

Střed (list 8.).

H ú r k a, lesnatý kopec. Zdrobnělina od slova hora.

P o d H ú r k o u, role pod kopcem.

K o b y l a n k a, kopec stromy porostlý. Dříve byl travnatý a pásávali se tam koni. Že hřebců bylo málo a kobyl mnohem více, dali kopečku jméno Kobylanka.

Jih (list 9. a 10.).

P a s e k y ū T e p l i c e, poblíž lázní Teplic.

C v r č o v (Švrcov), les kolem zbořeniska hradu Švrcova.

U P r o p a s t i, les kolem propasti, které Němci dali jméno »Gevatterloch« (Kmotrova díra?) dle pověsti o propasti kolující, že se zde propadli kmotři i s dítětem loupeživého majitele hradu Švrcova. — Nyní říká se jí jen »Propast«.

b) Názvy, které v mapě nejsou.

Podávám je, pokud se mi podařilo seznati je od starých hospodářů. — Začneme od severu, půjdeme k východu a obejdeme v duchu celou katastrální mapu.

S a f a j d y, trať od cesty k Olšovci vedoucí napravo ke Stříteži a Bělotínu. Na trati té před léty, když v Hranicích bylo mnoho soukeníků, pásli měštané své ovce. Odtud název »Schafweide«, pastvisko pro ovce.

H l u b o k á, sluje nedaleká cesta ke Stříteži vedoucí.

R y b n í č k y horní a dolní jsou na jižní straně Severní dráhy po obou stranách cesty k nádraží vedoucí. Dolní jsou vysušeny, horní bude za nedlouho.

H r o m ú k a za Kunzovou továrnou, pole a luka kolem studánky, kterou dal obezdít zemřelý již Ant. Kunz. Voda odtud zásobuje vodovodem větší část města. Stávaly zde lípy a dub, do něhož několikrát blesk (hrom) uhodil.

M a c h y l o v o l e s c í je nad Hromůvkou na pahorku, který byl porostlý lískovými keři.

B u ě i v á c e s t a táhne se vedle státní silnice z Hranic do Bělotína. Pokud císařské (státní) cesty nebylo, tedy po této původní cestě honivali obchodníci dobytek z Polska na trh do Olomouce a není divu, že hladem nebo neschůdnou cestou voli bučeli.

F i f a j d y. Když po Bučivé cestě přišel dobytek před město na pastvinu, odpočinul si zde a napásl. Říkali místu tomu »Viehwiede«, z čehož vzniklo kratší Fifajdy. Nyní sluje místo to Na kořeku.

D r á h y h o r n í, v mapě z r. 1875 »Ober Drahý«, jsou pod státní silnicí, kde je nyní nové vojenské cvičiště a dále ke Kostelíčku Drahý dolny. Zde pásli měštané hovězí dobytek, jenž za mokra otiskoval v zemi ratice, činil dráhy.

H i r s c h ü g e l, kopec, přes nějž vede státní cesta k Bělotínu. Větší část leží v katastru německého Bělotína.

M a l á K o b y l á n k a, lesík východně od Velké Kobylanky. Pásli se tu též koně.

Z a K o b y l a n k o u. Pod Kobylankou jsou nyní názvy roli. Podobně **Z a H ú r k o u** a **P o d H ú r k o u**.

C ě r v e n á s t o d o l a je osamělá při cestě ke Kostelíčku vedoucí a dle ní pojmenováno je i pole nad ní ležící.

M a s n í k o v a c i h e l n a sluje nízké pole vzniklé na bývalé pro výrobu cihel spotřebované půdě. Na jižním konci jejím stávala prachárna.

Í l u m n a (Záhumný) je trať za domy v Komenského ulici, která nyní přidělena je lesnické škole.

F a r á ř s t v í, po pravé straně Jurikovy ulice k Městskému nádraží vedoucí. Již je většinou zastaveno. Patřilo dříve hranické faře.

N a P ř í s a d e c h, malá trať, kde před lety měli občané záhony pro zelnou příсадu. Nyní jsou zde zahrady a malé náměstí. Na konci tratě u Bečvy stojí stará šlachta (porážka). Byl zde později

též převoz loďkou na druhou stranu Bečvy.

U K l e i n o v y c i h e l n y »Bei der Ziegelscheuer«, jak na mapě r. 1875 je poznáčeno.

P o p e l á č sluje kus kopce, jenž z pásmu Křivé nápadně vybíhá k městu. Za starých dob pálivalo se zde dřevo na popel a škvarinky, jež se přidávaly do kotle při vaření prádla. Německý starosta dr. Plachký, jenž rád sem chodíval, dal vyčuvající šedý kámen obiliti vápnem a kopec nazval »Weißstein« (Bílý kámen). Bohužel i na orientační mapě Hranic straší tento nápis; snad na památku německého starosty a nadvlády Němců je zachován. Nebo se tak obecenstvu libí vápnem obilený kámen jak červená pěticípá hvězda na kámeni pod Švrcovem?

S l a n i s k o (Solnica) je zadní část Popeláče. Asi v těch místech, kde je vila Zátiší, dávala se zvěři do truhlíků v lese do země za puštěných hlín se solí smíchaná k lízání.

S t a r é v o j e n s k é c v i č i š t ě bylo na kraji Velkého Drahotuchu.

F a r á ř u v l e s za bývalým cvičištěm. Je prý, dle ménění lidu, dán faře, aby z něho udržovány byly dřevěné kříže, které před lety v polích byly postaveny.

P a n s k á z a h r a d a na pravém břehu Veličky, je již zrušena. Stojí na jejím místě nové domy a vzadu vojenské bráky.

M o c i d l o, nížina pod Čihalovou pilu. Je již vysušeno a jen strouha tratí protéká.

F a r á ř o v o p o l e při polní cestě vedoucí z Galášovy ulice k strážnému domku u dráhy. Část pole patřila před 30letou válkou českobratrskému zemanovi Troubeckému.

N a t r o u b á c h sluje trať od dolního konce viaduktu až k zámku. Ze studně za viaduktem byla před lety vedena voda do zámku dřevěnými troubami. Zásoba trub močívala se v nedalekém močidle. Nyní je tato trať z většího dílu již osazena novými domky. Povstalo zde po převratě Dolní město.

c) Staré názvy z gruntovních register.

Registra gruntovní města Hranic počínají rokem 1554 a při zánamech v nich nacházejí se již tehdy tyto názvy tratí: Pod Malou Húrkou. Je to asi kopeček mezi Velkou Húrkou a Vel. Kobylankou. Dále: na Drahách, u Kostelíčka, u Vápenek (snad kde je Skalka), v Oborách, na Vlkovsku, u Michovce u Horního špitálu, za Velkým mostem, Drahotuch a snad ještě jiná, na něž jsem při prohlídce register nepřišel.

Rudolf Kout, Lipník n. B.:

Slovnik lipenského nářečí.

(Pokračování.)

Gaňa vedle kaňa kaňka.

Gatala: ty si gaťala! (klukovi, asi jako když se v Čechách řekne

ty si prekošilka).
 Gatě kalhoty, nyní se říká též galhoty — spodni gatě podvlékačky:
 ve spodních gařach (slyšel jsem též mužský rod: gatoch)
 Gaval, gavalec kus: ten si ukrál gaval!
 Gavalír kavalír.
 Gemba huba (pohrdlivě): dám ti po gembě.
 Gerna hermafrodit u dobytka.
 Giglať se viklati se (všeob.): to se gigle.
 Glaga bláto, bahno, usazenina (na př. v žumpě, opovržlivě říká se tak i špatnému jídlu).
 Gajdá totéž co glaga, ale řídejí užívané.
 Glbať klofati (srovnej glvať): já se do teho naglbu (pravila žena štípající pařez).
 Glgať zvraceti (Týn): on glgá — on se poglgal.
 Glgotať bublati, klokotati: voda glgoce (na př. z láhve).
 Glmať, glmu dloubatи (Týn): co do mě glmeš? — ten glme! (asi tolík jako: ten baští, ten do sebe souká!)
 Glocek vedle klocek klacek.
 Glvať vedle klovatı, srovnej též glbať.
 Goronza sýkora koňadra (říkal tak pouze ptáčník Konza).
 Gořala, gořalka kořalka.
 Gremle pohrdlivý výraz pro ruce (snad z německého kramle, Týn): dostaneš po gremlách! — co sem strkáš ty gremle?
 Grmel pahýl — o nepěkném stromě slyšel jsem též opovržlivě grmál.
 Grmolec dřevo, na které se věší zabité prase.
 Grňa (jedn. číslo) brusle z kousku dřeva, kterou si chlapeči přidělávají na levou nohu a jezdí po ní odrážejíc se pravou; odtud říkají i novým železným bruslím někdy též grně — slovo souvisí asi se slovem zakrnčlý, což by se vysvětlovalo tím, že na grně užívalo se větví z křoví, oporu pro to jest, že zdejší rodinné jméno Grnoš znělo podle matriky dříve Krnoš.
 Grňka, krňka želízko, čepel: můj nůž má dvě grňky.
 Grobiján krobián.
 Grumle byl jakýsi nástroj, který se držel v ústech a brnkalo se naň, prodával se o jarmarcích — opovržlivě říká se tak rozevchaným, uslintoným vousům (Týn).
 Gryndoň uslintonec — on je ugryndaný.
 Gryndy sliny (opovržlivě, Týn) — srovnej předcházející.
 Gula vedle kula koule.
 Habáň (Týn) opovržlivé jméno pro špatnou houbu (jako maráň), též nadávka.
 Háby: dal mu do hábů = prohnal ho, naprášil mu.
 Hajdalák (též pajdalák) panák, loutka, pimprle (všeob.).
 Halda běhna (špatná ženština).
 Halinkat místo hajinkat (v Týně).
 Haluz větev (všeob.), haluzí větvoví, klestí — přišel k temu po haluzi (= snadno, zdarma).
 Namatný hrubý, neohrabaný, nemotorný.

Hampejze dostalo zvláštní význam v Týně (ležícím pod kopci) ve výrazu: chodí po hampejzoch = chodi, toulá se po kopcích.
 Handliť obchodovati (všeob.): on handlí ovocem — jindy toto slovo značí: měnit, na př. ja by s ním nehandlil.
 Haňba hanba, ostuda (všeob.): to je na haňbu! — též jako nadávka: ty haňbo! též: ty neznahaňbo!
 Házeť (na venkově házat) časuje se všeobecně: hážu, házeš, ... nehaž!
 Hde kde i kam: hde ideš? — nehde, nihde, hdesik (srovnej Cosik).
 Hdo kdo, 2. pád keho, 3. kemu (všeob.) — nehdo, nihdo, hdosik.
 Hdy kdy — nehyd, nihdy, hdysik.
 Hečepeče, hečipeči šípky, které se trhají na nakládání (jinak též šípinky).
 Hejný hajný (všeob.) — v Týně vyslovují: héné.
 Hen tam, říká se na Záhoří a částečně v Týně: běž hen — henka je to.
 Hladko: dnes je hladko, tak se říká všeobecně msto českého: dnes je náledí, smeká se to.
 Hlásenec jméno potoka tekoucího mezi Lipníkem a Jezernicí.
 Hleděť, všeobecně lidově užívané místo českého: koukat se, dívat se.
 Hlístá žížala (všeob.): chytá ryby na hlísty.
 Hltať polykatı, chlamstati (všeob.) — hlt čeho = polknutí, doušek.
 Hlub (hlób), hlubek (hlóbek) koštál (všeob.).
 Hlupota hloupost (všeob.).
 Hluza jakási dětská nemoc (hlíza?).
 Hlyboký hluboký (všeob.) — tři metry zhlýbky = zhloubí, podobně říká se: tři metry zdýlky, zvýšky — hlýbka hloubka.
 Hnojívka loužnice (všeob.).
 Hnuť užívá se jen v min. čase ve složeninách: pohnuť, zohnuť, ... a má přičestí min. čin. vždy hl: pohl, zohl, ...
 Hnápať mlátiti (opovržlivě): přišel dom zahňápaný.
 Ho užívá se i přizvučné místo česko jeho: ho vidím, ale tebe ne.
 Hócať (huecat) kuckati (kašlati): hócal celō noc (Týn).
 Hodit se má význam českého být možné, dátí se: včil se nehodí jeť na pole, je bláto — české hoditi se vyjadruje se slovesem zhodiť se: schov to, nehyd se to zhodí.
 Hody posvícení (všeob.).
 Hofer nájemník ve dvoře (všeob.).
 Hojdať (Týn) vedle všeobecně užívaného hojšat houpati — hojdák houpačka.
 Hojšat houpati (všeob.): hojšá se na hojsače.
 Holica holá větev: sbírajó v lesi holice.
 Holubě má v mn. holubjata.
 Holubinec holubí trus (jednotlivý, všeob.) (Pokračování.)

Josef Krumpholc:

Z braťrských dob města Hranic. (Dokončení.)

Nejnověji a nejdůkladněji píše o něm dr. Otakar Odložilík v Časopise Matice Moravské r. 1931 (i ve zvláštním otisku).

Vrátil se z Islandu do Brém, odešel i Daniel brzy za bratrem domů, ale na Moravu a pobýval na žerotínském zboží v Náměstí a v Kralicích, kdež se asi seznámil i s uměním knihtiskařským. Ale už r. 1618 odešel znovu za hranice na universitu do Heidelberga a následujícího roku dne 2. června přešel tam na bohosloveckou fakultu a dostav se do blízkosti falckého dvora tamho, setrval na něm i když se nový král český odebral do Prahy, kdež se stal učitelem češtiny prvorodeného syna Zimního krále, Bedřicha Jindřicha, jenž už 29. dubna 1620 byl přijat za nástupce otcova na českém trůně.

Bitva bělohorská a útek královské rodiny po ní znova otevřely našemu rodákovi brány vlasti do ciziny, ale tentokrát ne na studie, nýbrž do vyhnanství, neznámo zda s královským dvorem či ne, neboť poprvé se tam s ním shledáváme až r. 1623, kdy se dal 12. srpna zapsat jako bohoslovec ve středisku nizozemské učenosti, na leydenské universitě. Za měsíc — 14. září — byl tam zapsán i jeho žák český korunní princ Bedřich Jindřich.

Ač i v Nizozemí zůstával nás Daniel poblíž dvora Zimního krále, přece bylo i jemu záhy se dovolávat soucitu tamních souvěrců. Na přímluvu profesorů dostal 50 zl. a později přispěli asi i jiní, když znova ještě, už 38letý, zapsal se do matriky leydenských studentů.

Jaký byl při tom Vetterův vztah ke dvoru královskému, nelze říci. Zdá se však, že teprve nenadálá smrt jeho žáka — korunního prince českého — 17. ledna 1628, nadobro rozwázala pouta, vízíciho od r. 1620 k rodině krále-vyhnance. Ale ani po neštěstí v rodině královské neopustil Vetter Nizozemí; stal se rádcem a pomocníkem v opatřování prostředků na studie exulantských kandidátů duchovního stavu, přicházejících na nizozemské university z Polska a Slovenska. Tak se stal ještě i r. 1630 — už po třetí posluchačem leydenské univerzity a spoluýchovatelem 18letého Adama Jaroslava z Bubna, syna jednoho z předních exulantů českých a přítelem jeho spoluýchovatele Jana Litomila z Litomyšle. Aby se snáze uživili, začali vydávat pro naše exulanty, hledané české náboženské knihy. Tak vydali r. 1630 v Hágě v úhledném svazečku Žalm v překladu otce Danielova a to i s notami, připojivše ke knize i Desatero, Věřím a Otčenáš a písničky k některým časům: zvláštním i psaní od starších a kněží Jednoty bratrské, rozptýleným z Čech a z Moravy posluchačům jejich — z 10. července 1630, kterýžto spisek chová se jako převzácná památka v Komenského museu v Přerově.

Úspěch Žalmů podnítil Daniela a Litomila k pokračování a vydali ještě kající modlitby s Blahoslavenou písní a pokušení světa

a těla a r. 1632 třetí knížku, české zpracování modliteb Jana Aveneria Habermana z Chebu.

Ale ani tato horlivá činnost vydatelská nevytrhla našich exulantů z nouze a tak r. 1632 — tedy zrovna před 300 lety — rozhodl se Daniel Vetter opustit Nizozemí a odešel k přítelům a souvěrcům do Lešna, útočiště Komenského. Byl tehdy 40letý a svými zkušenostmi i svou znalostí umění tiskařského mohl prokázat Jednotě bratrské dobrých služeb — a také prokázal. Právě t. r. 1632 zemřel bratrský tiskař Matouš Krokočínský a tak zvolen za jeho nástupce Daniel Vetter. Za poručníky dostal syny Krokočínského a s nimi dotiskl především roztištěný Rád Jednoty. Mimo to zřízen s pěti jinými ještě kandidáty i k úřadu duchovenskému a vstoupil v manželství se schovankou Komenského, proroctvimi proslulou 22letou pannou Kristinou Poniatowskou, požívající v Lešně i v Jednotě veliké vážnosti.

Manželství Danielovo s váženou bývalou věštkyní bylo šťastné; byla mu věrnou pomocnicí a pečlivou matkou 5 jejich dtek.

Od návratu v Nizozemí věnoval se hlavně tiskárně. Vytiskl v ní pro Jednotu nemalý počet knih, v tom i několik spisů Komenského a posloužil tak znamenitě rozptýleným Bratřím. Ale i sbírek v cizině několikrát se zúčastnil s výsledkem nepopíratelným.

Když pak r. 1656 stihla celou exulantskou obec českou v Lešně a okolí známá pohroma, v níž požárem i lešenská tiskárna zanikla, a nové pronásledování Bratry postihlo, odešel Komenský do Amsterdamu a Daniel Vetter s rodinou a mnohými Bratřimi přestěhoval se do Břehu,* kdež prožil posledních 13 let neklidného svého života, zřízen byv 27. června 1663 in konsensiorem Jednoty, ač byl vyhlédnut i za seniora. Komenskému však vadila při starém příteli jakási dětinskost a ovšem i churavost.

Ač stáří i nemoci doléhaly na Vettera od zkázy Lešna, přece bylo mu popřáno působit ještě 5 let v nové hodnosti. Ale počátkem r. 1669 schvátil ho neduh tak, že ještě toho roku rozloučil se s Jednotou na vždy.

V životopise jeho, nejnověji obohaceném novými nálezy dra O. Odložilika a četnými opravami omylů a domněnek, zůstává přesto ještě dosti mezer. Víme nyní bezpečněji, že v letech 1621 nebo aspoň 1623 až 1632 žil v Nizozemí, víme že cestu na Island podnikl ne z Nizozemí, nýbrž z Brém a to už r. 1613 a ne teprve r. 1632, víme, že ji podnikl s krajanem svým Janem Salmonem z Podhoří z pouhé studentské dobrodružnosti a zvědavosti a nikoliv za podporou pro exulanty, víme také, že jeho spisek Islandia vyšel nejprv polsky s předmluvou datovanou 20. ledna 1638 a ještě téhož roku i česky (podle českých zápisů), kteréžto vydání známa však jen z opisu v knihovně Národního musea, datovaného omylem 4. června 1632 místo 1638, jak přesvědčivě dokázal dr. O. Odložilík.

*) Č, Zibr se mylí, když piše, že podle J. Jirečka „Rukověť br. děj. literatury čes.“ II 248-9 a Dr. J. Goll Č. Č. M. 1874/268 — že provázel Komenského přes Krosno, Frankfurt, Štětín a Hamburk do Amsterdamu, odkud teprve že se usadil v Břehu.

lík ve své pilné studii »Daniel Vetter a jeho cesta na Island« r. 1931. Z ní se také dovidáme o osudech dvou synů nejslavnějšího tohoto rodáka hranického: o Danielovi ml. a Jiřím ml. Osudy tří deer: Jany, Žofie a Doroty jsou neznámy.

Starší Daniel syn, byl zřízen 16. října 1652, tedy 8 let po smrti matčině, za akoluta a ještě byl otcem zasvěcen i do tiskařského umění, byl poslán r. 1654 do Anglie, aby tam pomáhal při tisku a korektuře proroctví Kotterových, matčiných a Drabikových, kdež zůstal i na studiích do r. 1658, kdy přesel do Nizozemí, a není známo ani vrátil-li se k Bratřím, či zůstal-li v cizině, jak to učinil nejeden ze studentů, okusiv volnějšího života v cizině nebratrské.

Zato mladší Jiří po studiích v Lešně a v Břehu byl poslán rovněž do Nizozemí, sudoval i v Herborně, na jaře r. 1663 vrátil se k sestárlému otci, 4 léta potom byl zřízen za kněze a správce sboru v Nassenhuben u Gdanska, po P. Figulovi, zeti Komenského, jehož smrt ohlásil lešenským Bratřím.

Setrvav ve službách Jednoty dosáhl hodnosti konseniora, jak otec Daniel, ale i v něm ozval se duch jeho děda, Jiřího Strejce, správce kdysi sboru hranického, jenž znesnadnil ho s Bratřími v Lešně, nespokojeností s vedením Jednoty a úmyslem odtrhnout pruské sbory od Jednoty, jíž i děd i otec zasvětili celý život. Ale jak před sto lety děd, tak nyní i vnuk jeho se přec jen pokoril kázni bratrské — snad proto, že již 3. ledna 1694 smrt ho umlčela na vždy. —

* * *

Uveřejňujeme ukázku z cestopisu »Islandia«:

O způsobu lidí v Islandu bydlících.

(Z D. Vetterova cestopisu »Islandia«.)

Způsob lidí v Islandu bydlících mohl by se mnohým velice mizerný zdát, a to z příčin slušných, poněvadž těch věcí, kterých v krajinách našich a našim podobných k vychování svému máme, oni nemají, a poněvadž mohlo by se zdát, že ani ten ortel od Boha Adamovi vynesený k nim literně nepřináleží, totiž: »V potu tváři své chléb jisti budeš,« poněvadž ho prázdní býti musejí. K tomu nemají soli, dříví, vína, piva, ovoce, ani žádných zahradních věcí. Měli sobě toho něco přivezeno, ale vše bylo nadarmo, poněvadž to u nich růsti nechce. Přece však oni dobromyslní jsou a veselí, s svou zem se chlubí a honosí, ríkajíce, že pod sluncem nebeským lepší země nad Island není. Jakož pak kdož se pohledí na některé příležitosti jejich, může toho potvrditi každý, žež poněkud mají oni (sami však pro sebe zrozeni tam jsouc) vždy dobré věci. Předně povětrí zdravé, kteréž k nakažení, tak jako u nás. náchylné není, odkudž to jde, že o mnohých nemocech nám obecných nevědí, jako o zimnicích, podagrách, morním nakažení i jiných. Dlouhověcí lidé se nacházejí, majíce někteří i do půldruhého sta let věku svého, a jakž se od některých tvrdí, že mnozí i dvou set let dočekávají. Jsou k tomu také velmi silní a čerství, ačkoli zřídka se nacházejí postavy hrubé, na větším díle jsou malí, protož když z krajin těchto někoho, třebas prostřední postavy uhlédají, div se vzrůstu jeho.

Obzvláště pak pohlaví ženské jest velmi malé postavy; obojího však pohlaví lidé jsou dosti krásní, pěkní a neobhořelí. Druhé mají i tuto dobrou věc, že na tom, což mají, přestávají, o lepším nevědouce. Ačkoli k kupcům dostanouce se někdy sobě povolují, zvlášt při nápojích, jichž mnoho od kupců berou, však neprodlévají s nimi, nedají jim zoctěti, brzy jím konec učiní a potom zase podle prvního způsobu svého (jemuž hned od malíčnosti své dobře přivykli) živi jsou. Třetí, starostí rozličných, jimž zde obcovati a poddánu býti musíme, prázdní jsou; nebo poddaností, robotami, ani platy nejak velkými a nesnesitelnými obtíženi nejsou. Kde se komu místo líbí, tu obydli své mítí může. O pokrmy sobě, manželkám, dítkám a vši čeládee nehrubě se starají, neboť ryb a masa hojnost mají, a to vychování jejich jest. Nad to práce těžké nevedou, při níž by kvaltování a těžkosti okoušeli, největší práce jejich jest o dohytek pečovati. Co se lovení ryb dotýče, to může vlastněji kratochvílí nežli práci úsilnou nazváno býti, poněvadž ryb u nich veliké množství se nachází, takže v malé chvíli rybář mnoho jich sobě nashromázditi může.

Co se oděvu dotýče, ten mají prostý a ženský svrchní od mužského svrchního málo rozdílný, pročež zvláště pozadu, muž-li čili žena jest, nesnadno se rozeznati mohou. Plátno (poněvadž ho málo dostávají) u nich vzácné jest, mnozí a na větším dílu z lidu obecného a prostého v kožených košílách chodí. —

Antonín Fröhlich:

Urbář panského helfštějnského z r. 1649.

Pansvík helfštějnské po kardinálu knížeti Františku Dietrichštejnovi dědil r. 1636 jeho bratrovec kníže Maximilián Dietrichštejn, který jej držel do své smrti až do r. 1655. Za něho sepsán byl tento urbář, kdež uvedeni jsou jeho poddani ve všech a platy, které jim bylo odváděti. Z tohoto urbáře možno poznati, že v mnohých všech nyní po 283 letech, není ani jednoho potomka, jenž by nesl jméno svých dávných předků.

Scházení platův stálých i běžných a jiných všelijakých důchodův peněžitých do počtu od svatého Václava Anno 1649 až do svatého Jiří, Anno 1650 přináležejících, jakž vnitř všechno specifice pojmenáno stojí:

Platy z města Lipníka: o sv. Martině z Kopanin (I.), o vánocích — z řeky (II.), o sv. Jiří — domovního (III.)

Dle specificaty od pana rychtáře Jury z kopanin 21 r. 16 g. 3½ d.
Po Janovi Rižnivským z pronajaté řeky (II.) 2 r. 22 g 3½ d.

Auřad města Lipníka dle Specificaty danej dom. (III.) 104 r. 26 g. 3½ d.

Platů z rol na Horecku (III.) 23 g 4½ d.

Platů z rol Lechovských (III.) 1 r. 13 g.

Ze 3 osob pekařských (III.) 22 g. 3½.

Ze 7 osob ševčovských (III.) 25 g 3½ d.

Z příkopy od stavu oseckého, dále od stavu tejského až k mohlovskému mlejnu (II.) 3 r.

Z jezera pod rybníkem prosenským (II.) 1 r. 15 g.

Z jezera u příterže tejské (III.) 2 r.

Summa ad I. 21 r. 16 g. 3½ d., ad II. 7 r. 7 g. 3½ d., ad III.

126 r. 5 g.

Cíni na Floreny I. 25 r. 8 g. 3 d., ad II. 8 r. 27 g. 3 d., ad III.
147 r. 11 g.

Dědina Týn: Martin Zapletal, Jira Olša, Kryštof Lhon, Jan Pilatka, Vašek Nový, Václav Stydloch, Václav Smrká, Pavel Pilatka, Jan Kroutil, Jan Janota, Jira Holika.

Paršovice: Pavel Lacina, Václav Jehnica, Matěj Kosel, Jan Pavlička, Matěj Kostrouch, Václav Valuška.

Rakov: Lukáš Březina, Matěj Březina, Jirka Melichar, Pavel Dvořáček, Jiřík Řezina, Matouš Neverka, Matouš Matoušek, Balcar, Jan Stojan, Tomáš Navrátil, Jira Duchonič, Vávra Zdražil, Jira Stáhala, Jakub Holba.

Buškovice: Mikuláš Lacina, Jan Janoš, Pavel Kulička, Mikuláš Kolářík, Jiřík Němec, Václav Mráček, Václav Pospíšil, Martin Brožek, Jiřík Šťastný, Václav Pitroň.

Horní Újezd: Václav Klobása, Jiří Malatka, Pavel Kovář, Jira Pupinka, Jira Heilik, Pavel Mrhal, Jan Macháček, Martin Vymětal, Matěj Obádal, Jura Sojka, Jan Mikšík, Matěj Stoupal, Tomáš Znorník, Jan Smolka, Jan Hlobil, z mlýna na Juhyni, Václav Lékař.

Příkazy: Václav Brlek, Martin Macháček, Matěj Psota, Prcha, Jan Adam, Mikuláš Loucký, Václav Ryška, Jan Tkadlec, Václav Vašíček.

Mikuláš Sekáč, Jura Šohaj, Vaněk Odvážka, Dudek Řečina, Mikeš,

Vitonice: Jan Studený, Pavel Bílý, Jura Mácha, Mikuláš Kubeš, Tomáš Kovář, Tomáš Sítvanů, Martin Žaloudek, Martin Loubal, Martin Zavadil, Burián, Jan Křižil, Michal Stahala, Jan Starý.

Horní Nětčice: Matěj Lázebník, Jan Písářík, Jan Bezdeček, Jan Strach, Matěj Vobořil, Martin Máchal, Chalupa, Remeš, Václav Vacula, Jura Čigala, Jan Zlobal, Martin Krystyn.

Dolní Nětčice: Martin Holub, Martin Hrachla, Matouš Vonička, Matěj Skokanů, Mikuláš Kabela, Pavel Mlynářů, Matěj Maňásek, Pavel Herynků, Václav Franěk, Jan Chromých, Jan Čížek.

Soběchleby: Martin Daniel, Jan Fojt, Jakub Čidečka, Václav Stáhal, Mikeš Nedvěd, Vaněk Kutil, Jan Páral, Mikuláš Kroutil, Tomáš Čyka, Jura Valach.

Radotín: Martin Štrycla, Jan Tománků, Jan Havlů, Jan Jeřábek, Jan Homola, Jura Doležal, Martin Pazderný, Martin Šilhavý, Tomáš Partyček, Matěj Chytík, Havel Hrušovský, Martin Pavlík.

Lhota: Martin Višňa, Adam Tkadlec, Jura Pouk, Hlaváč, Jan Zvěřina, Tomáš Rumpál.

Hlinsko: Pavel Hlásný, Jura Odstrčil, Mikuláš Mlynář.

Osek: Pavel Kutil, Tomek Kuchal, Jan Krajan, Martin Záboj, Jan Patera, Jan Nesvadba, Jan Zdražil, Tomáš Zlámal, Pavel Uhří-

novský, Jan Vrzal, Anna Cabalková, Jan Rosný, Ondra Zahradník, Mikeš Rogos, Jakub Dovrtíl, Václav Vážný, Jan Slížek, Václav Žour, Václav Dvořák, Jan Chlupek, Mikuláš Podmolký.

Malé Prosenice: Jan Borek, Jira Janiček, Jira Zedek, Blažej Bosák, Václav Holka, Rubáčka, Martin Polach, Václav Tovačovský, Marek Mlynář.

Velké Prosenice: Matouš Břoušek, Matěj Krátký, Havel Každý, Klimek, Jira Pořádný, Adam Zdražil, Kuba Smetana, Jan Psotka, Matěj Gryček, Tomáš Malík.

Tupec: Matěj Skřídla, Adam Polák, Matouš Chabina, Jan Zanáška, Pavel Tesař, Ondra Zmeškal, Tomáš Loubal, Jura Pišták, Mach Žid, Adam Hlíněný, Václav Opálka.

Dolní Újezd: Vašek Kudlatý, Šmarý, Bartoň Šlichta, Jakub Suchánek, Jura Visel, Pavel Navrátil, Matěj Mladota, Matěj Macíček, Václav Velech, Vašek Michal, Jan Sládek, Mikeš Ondruška, Jan Janek, Jan Palík, Václav Polášek, Jan Haluzka, Jan Panák, Jan Chromý.

Trnávka: Václav Muška, Jakub Plusák, Štěpán Mravníček, Jakub Rýčák, Jan Macháček, Urban Okvaška, Matěj Jakeš.

Bohuslavky: Pavel Kouřil, Martin Křižil, Jakub Nedbal, Jan Každý, Adam Trnavský, Václav Valník, Jakub Holýk, Jan Poláček, Ondra Brzdička, Jakub Malý, Bartoň Novák.

Loučka: Michal Slavkovský, Mikuláš Vilímek, Martin Tulis, Michal Šubrt, Jan Beran, Martin Dostál, Pavel Záruba, Tomáš Jermeček, Jan Jehlař, Mikuláš Hajda, Martin Baďura, Martin Kašů, Ondřej Slečel, Martin Vrablec, Pavel Moučka, Matěj Platil, Vaněk Škrabachů, Tomáš Jankovský.

Kromě těchto českých vsí patřily ještě k panství helfštýnskému německé vsi Slavkov, Nová Ves a Prusy.

Bohumír Indra, Hranice:

Židé v Hranicích.

V Scholzových »Památkách města Hranic« str. 58, i v Bartovského knize »Hranice« str. 86 čteme, že se židé usazovali v Hranicích teprve po válce třicetileté v opuštěných domech. Před touto dobou prý v Hranicích židů, jako majitelů domů, nebylo.

Dostal se mi do rukou starý opis gruntovní knihy hranické, se zápisem první poloviny XVII. století, vedené do roku 1638, jak to poznamenání na konci knihy »Dokonana tato Práce Letha 1638, 4. Augusti« dosvědčuje; byla tedy vedena před i po nešťastné rebelii stavovské. Dovídáme se z ní, že židé dlouho před Bílou horou v Hranicích byli, zde své domy měli, a že jim mocnými ochránenci a příznivci byli již Berger z Bergrů (majitel Hranic 1609—1612) i Mol z Modřelic (1612—1620). Již v této době vystupují jednotliví židé v zápisech jako »Židé hraničtí«. V době stavovských bouří také oni své grunty opouštěli, ovšem ne na dlouho. Domy své, pro

větší bezpečnost majetku, měli vždy uvnitř hradeb, vně, na Motošině, Novosadech, v Horní ulici a vůbec v předměstí je pochopitelně dlouho nenacházíme. Zápis do městských knih povoleny židům teprve za Ferdinanda z Dietrichstejna, proto se o nich před tou dobou nevědělo. Při kupech gruntu židy, nacházíme pak vždy poznámku při rukojmích, jinak neužívanou, »Rukojmě za stavení a placení peněz gruntovních a podle jiných všech sousedův povinností všech vykonávání«.

Podávám zde souhrn výpisů, týkajících se vůbec židů, jako malý příspěvek k jich dějinám v Hranicích.

Grunt Pana Karla Pergara. L. P. 1611 v lednu David Pozer prodal grunt svůj Panu Karlovi Pergarovi z Pergu, Panu ten čas Hranickému za sumu 350 zl. Hotově složil Pergar 30 zl. Ostatek sumy po 10 zl. ročně se mělo platiti do vyplacení. Pan Pergar mimo závdanek 30 zl. položený nic více neplatil a Jozefovi Židu ten grunt odvedl, jakýmpak způsobem se stalo, na to žádného zápisu není. A Jozef Žid, budouce kolik let na tom domě, také nic neplatil. Ten grunt v ty nepokoje spustl a na nic přišel, když žid se z něho do jiného gruntu, na němž Lewek Žid po něm zůstává, vystěhoval a meze tím umřel. Ten tam.

Grunt Martina Mečíře. L. P. 1618 úřad, na místě nápadníkův Martina Mečíře prodali grunt tento Janovi Vítovi Zedníku za 200 zl. L. P. 1619 na poručení Pana Václava Mola, tehdejší vrchnosti Hranické, Jan Zedník musel se z toho gruntu vybrati, a jednomu židu jej postoupiti, jakým pak způsobem tomu židu zase byl pustěn, o tom žádného zápisu není. Toho se gruntu potomně Abraham Žid ujal a k svému domu připojil.

Domčík Jana Žišky Opatovského. Jiřík Foltynků prodal r. 1620 svůj domek Janovi Žiškovi za 300 zl. L. 1623 Jan Žiška Opatovský odvedl tento domček Šalomonovi Židovi. Není mu zapsán v rejstříku, nebo ten čas nebylo dovoleno ed ouřadu židům zápis do knih městských zapisovati; proto také, že Jan Žiška bez vědomí ouřadu židovi grunt odvedl, na jakou sumu aneb závdanek, o tom se neví. Než toliko pamět při rejstrách na cedulec jest zanechána, že žid podle kupu svého toho roku 1622 v outerý po Nanebevzetí P. Marie položil za tento, kterýž v Hromnicích položiti měl 6 zl., ty jsou ouřad přijali (atd.) Šalomon Žid léta 1623 s toho gruntu před vojáky ušel a grunt spustil a v nic obrácen jest. Pustý do roku 1636.

Grunt po Adamovi Milotském. Od r. 1610 jsou tu platy zase dělé. Jakým potom způsobem Adam Milotský tento grunt Lazaru Židovi odvedl, na to žádného zápisu nemají. Lazar žid ten grunt spustil, toliko místo pusté zůstalo a kuchyně zděná leta 1627. L. P. 1635 ouřad prodali tento pustý a zbořený grunt Sáře, vdově po Lazaru Židu pozůstalé za 70 zl. NB: A poněvadž prve Adam Milotský ten grunt, pokudž pustý nebyl Lazarovi Židovi prodal a od něho závdanku 30 zl. vzal, jakž synové Milotského Václav a Jiřík k tomu se znali, ty 30 zl. do té sumy se nepotahují, nýbrž Sara Židovka zouplna 70 zl. splatiti povinna bude. Rukojmě za stavení

a placení peněz gruntovních a jiných povinností všech podle jiných sousedův vykonávání Lewek Žid, Adámek Žid, přátelé její.

Grunt Kahánka. Toho gruntu spáleného Izák Žid se spustil a stavěti nechtěl, po shození stál přes 6 let pustý, neb ho byl před tím Izák Žid od Kahánka koupil, však jakým způsobem, na to žádného zápisu neměl. Pustý a spálený prodán opět teprve 1634, kdy byl znova vystavěn.

Grunt Markéty Barvířky. Jakým způsobem Markéta Barvířka za živobytí svého tento svůj grunt Kašparovi Židovi prodala, na to žádného se zápisu nenachází. Léta 1625 ten žid z toho gruntu ušel. Grunt spustil a na nic přišel, tolik místo zůstalo. R. 1635 prodal tento grunt pustý a zbořený Dankovi židovi za 100 zl. Rukojmě (atd. jako nahoře) Lewek žid, Jakub Sraul, švagrové Danka Žida.

Grunt Martina Zámečníka. Tento grunt Lazar Žid byl po Martinovi Zámečníkovi vzal v dluhu svém, potomně umřel a grunt pustý zůstával. A ten k obci zase pro dluh žida Lazara vzat jest. Pamět: Tento grunt, poněvadž byl předešle od Martina Zámečníka leta 1623 v 30 zl. na vysoké minci zůstává podle ceduli. A také ceduli počet let byl vyradirován u židu a opraveno, že leta 1624 bylo půjčeno, jakž na té ceduli posavad znáti to jest radirování. A Lazar žid sám také nemálo platu a sbírek k obci byl zaseděl, též, že grunt pustý zůstával, ouřad se toho pustého gruntu v tom dluhu židovském ujali a Moučkovi jej prodali. (R. 1632.)

Grunt Pana Jana Šlevíče. Jakým způsobem Abraham Žid od Erbův Pana Jana Šlevíče ten grunt sobě odvedený má, na to žádného zápisu neukazuje.

Grunt po Eliášovi Krejčím. R. 1630 prodal úřad tento pustý grunt Markusovi Macerlovi židu za sumu 160 zl. Rukojmě: Izák a Abraham, židé hraničtí.

Dům Jakuba Žida Sraula. R. 1631 úřad s dovolením Pana Tobíše Dukáta, ten čas úředníka panství hranického, prodal grunt po Adamovi Bohuminském Jakubovi Sraulovi, židovi za sumu 800 zl. Rukojmě: Abraham Žid, Daniel Žid, Izák Žid otec jeho.

Dům Lewka Žida. R. 1632 Jan Tiemický prodal svůj dům Lewkovi Židovi za 412 zl. Rukojmě: Abraham a Aron, židé hraničtí. Lewek žid koupil také r. 1635 od úřadu pustý a zbořený grunt někdy pana Bergera z Bergu (viz tento) za 180 zl. Jako rukojmí při tomto kupu: Daniel Žid, Jozef Žid, švagrové jeho Lewka.

Grunt po Mikulášovi Kulovi. Mikuláš Kula prodal svůj grunt Jozefovi Židovi za 70 zl., ještě za svého živobytí. Jozef Žid 1635 už na něm sedí.

Grunt po Martinovi Jehlářovi. R. 1636 úřad prodal tento pustý a zbořený grunt Lewkovi Židovi Sklenáři za 100 zl. Rukojmě: Daniel Žid a Jakub Sraul, židé hraničtí.

Grunt Melchara Zámečníka. R. 1636 úřad pustý a zbořený prodal Dankovi Židovi za 130 zl. Rukojmě: Lewek Žid, Josef Žid.

Grunt po Martě Liznici. R. 1637 prodal úřad pustý a zbořený Mojžíšovi Židovi, synu Izáka Žida, za 85 zl. Rukojmě: Lewek Žid, Daňek Žid, švagrové Mojžíšovi.

Grunt Hozovský (při domě Pana Žampacha) znova vystavěný, připsán na povolení Ferdinanda z Ditrichštejnu obci židovské, dne 23. Juli 1659.

Na předměstí domů židovských nenalézáme. V této době zde ještě svých domů neměli. V Horní ulici, blízko hradeb při bráně, na gruntě někdy Moče Provázníka, (spáleného r. 1626 s mnoha jinými střílením z města, by se tu vojsko Mansfeldovo nemohlo zdržovati a odtud městu škoditi) byla židům vystavěna chalupa pro vybíráni mýta na náklad knížete Dietrichštejna. Od roku 1637 ho však již nevybírali. Z gruntu někdy Bartoše Fulneckého, rozbořeného r. 1624 od Poláků zde ležících, když se znova vystavěl, učiněn r. 1696 židovský lazaret.

Ve smlouvách a kupech z r. 1721 pak židé bezpečně již vystupují jako »zdejší obec židovská«.

Jul. Šobr, Uh. Brod:

Robota na panskí bystřickém

dle nejvyššího robotního patentu ze dne 7. září 1775.

1. Bezuchov. V Bezuchově bylo 15 sedláků, 7 podsedníků a 20 domkářů. Sedláci robotovali týdně dvěma koni, každý dvěma koni, každý tři dny, pak od Jana do Václava po 14 týdnů, každý jeden den; to jest ročně 2340 dní dvojspřežím a 200 dní roboty pěší.

Podsedníci robotovali týdně po $2\frac{1}{2}$ dni pěší roboty (910 dní ročně), 13 domkářů ročně 26 dní (338) a 7 domkářů roční 13 dní (91 den). Ve vsi byl dědičný rychtář. Byl to dvojspřežní sedlák. Byl povinen lid na robotu vysílati, panské dávky vybírat i je do panského důchodu odváděti, panské pivo nalévat i si je z pivovaru bystřického sám dovážeti. Ve vsi je též svobodný sedlák Jan Mužík (čís. 13), jenž se za 550 rýnských z roboty vykoupil.

Veskeré roboty v Bezuchově bylo ročně 2340 dní dvojspřežím a 1549 dní pěší.

2. Blazice. V Blazicích bylo 12 sedláků, 4 podsedníci a 17 domkářů. Sedláci robotovali týdně po tři dni dvojspřežím a od Jana do Václava každý týden jeden den pěší robotou, t. j. 1872 dni tažné a 168 dní pěší roboty ročně.

Podsedníci robotovali týdně jedním koněm po tři dni (624 dni ročně). Šest domkářů robotovalo ročně 26 dní (156) a jedenáct domkářů 13 dní (143).

Ve vsi byl zákupný dědičný rychtář, dvojspřežní sedlák. Byl povinen lid na robotu povolávat, panské dávky vybírat a je odváděti, panské pivo nalévat a si je z Bystřice dovážeti. Dále byl povinen 4 fúrami pro víno do vinných krajů dojížděti.

Celková robotní povinnost v Blazicích byla 624 dní roboty jednospřežní, 1888 dní dvojspřežní a 467 dní roboty pěší.

3. Brusný. V Brusném byli 4 sedláci, 8 podsedníků a 12 domkářů. Sedláci robotovali týdně každý po 3 dni, t. j. 624 dní ročně. Podsedníci konali týdně 2 dni roboty pěší (832). Dva domkáři ročně po 26 dnech (52), šest po 13 dnech (78) a 4 — na panském gruntě — povinen byli pracovati na chmelnicí v Prusinovicích (48), na honě nadháněti 32 dní, ovce stříhati 8 dní a obilí voziti 12 dní.

Ve vsi byl zákupný dědičný rychtář, jednospřežní sedlák. Ten povinen byl svolávat lid na robotu, vybírat a odváděti panské dávky a k tomu ročně 4 dvojspřežní povozy na další cesty vysílati.

I tu, jako v Býlavsku, byl zákupný rozvažeč piva, který mimo to 6 rýnských robotní činže odváděti byl povinen.

V Brusném činila celková robotní povinnost ročně 624 dní jednospřežím a 1062 dní roboty pěší.

4. Býlavsko. V Býlavsku bylo 9 sedláků, 2 čtvrtinci, 4 podsedníci a 16 domkářů. Sedláci byli každý 3 dni týdně robotou dvojspřežní a od Jana do Václava (14 týdnů) jeden den pěší robotou, což činí ročně 1404 dní roboty dvojspřežní a 126 dní pěší.

Čtvrtinci robotovali týdně jednospřežím tři dni, t. j. 312 dní.

Tři podsedníci robotovali týdně po 2 dnech (312 dní), jeden podsedník $1\frac{1}{2}$ dne (78), jeden domkář týdně jeden den (52). 7 domkářů ročně 26 dní (182 dní), 7 domkářů ročně 13 dní (91 dní), jeden domkář — na panském gruntě — povinen byl 12 dní ročně robotovat na panské chmelnicí v Prusinovicích. 8 dní nadháněti při honě, dva dni ovce stříhati a tři dni obilí žítí.

Zákupný dědičný rychtář (jednospřežní sedlák) je povinen lidi na robotu vysílati, vrchnosteneské dávky vybírat a odváděti a ročně 4 dvojspřežními povozy víno vrchnosti dovážeti.

Ve vsi této je též zákupný dovažeč, jenž do tamního hostince panské pivo dováží. Nerobotí, zato však odvádí 10 rýnských činže robotní.

Celoroční roboty v Býlavsku bylo 312 dní jednospřežím, 1420 dvojspřežím a 866 dní roboty pěší.

5. Chvalčov. Ve Chvalčově robotou povinno bylo 9 podsedníků a 35 domkářů. Tři z podsedníků povinny byli týdně $2\frac{1}{2}$ dne pěší robotou (390 dní), dva podsedníci dva dni (208 dní), tři podsedníci $1\frac{1}{2}$ dne (234 dní) a jeden podsedník jeden den (52 dní).

Ze 35 domkářů robotovalo 9 ročně 26 dní (234 dní), deset domkářů 13 dní (130 dní) a 16 domkářů robotovalo na prusinovské chmelnicí 192 dní, honili 128 dní, obili žali každý 3 dni (48 dní) a ovce koupali 2 dni ročně (32 dní).

Celoroční roboty ve Chvalčově bylo 1648 dní ročně.

6. Chvalčova Lhota. Ve vsi této byl jeden sedlák, 11 podsedníků a 28 domkářů. Sedlák byl povinen vrchnosti 3 dni týdně jednospřežní robotou, t. j. 156 dní ročně. 8 podsedníků týdně po dvou dnech a 3 po 1 dni (988 dní ročně) roboty pěší. 8 domkářů 26 dní, 13 domkářů 13 dní (377 dní pěší roboty ročně).

Sedm domkářů povinno bylo pracovati na panské chmelnicí v Prusinovicích kdykoliv toho ukázala se potřeba (prům. 84 dní pěší roboty), dále kdykoli bylo třeba na honě nadháněti (jednou

osobou) t. j. 56 dní, a ročně každý dva dni panské ovce stříhati (t. j. 14 dní), a tři dni panské obilí zíti (21 dní).

Dědičný rychtář lhotský tak jako podsedník povinen byl dvakrát týdně robotou. Jeho povinností bylo také lidí na robotu vysílati, vrchnostenské dávky vybírat a na kancelář je odváděti. Od ostatních povinností byl osvobozen.

Celoroční robotu ve Lhotě Chvalčově vykazovala tedy 156 dní jednospřežní roboty tažné a 1540 dní roboty pěší.

Prof. Bedř. Dušek, Lipník n. B.:

Farní knihovna lipenská.

Dle starých záznamů měla knihovna tato 200 svazků.

Před několika lety prohlédnul jsem zbytky a našel tam tato díla:

Missa alle olomucense z r. 1494.

Postilla u Jiřího Melantricha z Aventina.

Biblī česká nákl. d. sv. Václava 1715 u Joachima Jana Kamenického.

Ulm an Alt Mähren.

Missa alle romanum Venetiis 1618 cum missis propriis regni Poloniae Cracoviae.

Florida Mariana Abrahami Brovii v Kolíně 1617—20.

Laurus Mathensis. Poema posthumum P. Joannis a S. Felice 1744 Vindobonae.

Phoebeus de anno jubilei ex typis Valicanis 1675.

Homo christianus. Augustae Vindelicorum 1725 a Paulo Segneri, Jesuita.

Manna animae Dilingae 1723 a Paulo Segneri, Jesuita.

Panegyrici sacri Dilingae 1703 a Paulo Segneri, Jesuita.

Incredulus non excusabilis 1696 a Paulo Segneri, Jesuita.

Justicium canonicum abbreviatum 1749 ab Anselmo Schnell Augustae Vindelicorum.

Geistliches Zeughaus von Krike (?) in Mergentheim 1692.

Discursus oder Predigten 1679 Würzburg a Vito Faberio.

Sacra Scriptura Cithara Davidica seu Declaratio Scripturistica omnes psalmos a Scro Davide Spiritu S. declarante compitosesse. Vázáná v desky lepenkové omotané pergamenum,

na němž v pěti řádcích noty s textem kurentním. Manuscript bez bližšího udání. Nedokončeno.

Phosphorus septicornis, Stella alias Matutina od Pešiny z Čechorodu. V Praze 1613. Tisk Jana Arnolta z Dobroslaviny.

Opus de Judiciis divinis 4 díly od Jiřího Stengela, jezuita. Ingolstadii 1651.

Philosophia per argumenta breviter applicata od Viléma Chabrona Kolín 1662.

Argo philosophica Triennali navigatione per amplissima aequoris

catholici Oceanum Saee Fortunatum Naalis Portum proiecta.
Manuskript. Dokončeno.

Biblī zlatá Star. a Nov. Zákona 1543 v Starém Městě Pražském
Tiskl Ondřej Kubeš.

Thomae Stapltoni Promptuarium Catholicum. Aschafenburgi 1622.

Curiosiora et selectiora variar sententiar miscellanea. Tyrnaviae 1689 a P. Martino Szent-Ivány.

Pastoralē, canones et ritus ecclesiasticos completens. Ingolstadii 1629.

Rituale dioecesis olomucensis. Olomucii 1659. Tisk Vítá Jindř. Ettelia.

Theatrum gloriae sanctarum 1699 Sulzbaci.

Geistliches Fisch-Netz in dem Wort Gottes ausgeworfen
von And. Strobel Sulzbach 1695.

Německá kázání od Abraháma a Seta Clara. 1689.

Mathiae Fabri Conciones 1655 Kolín.

Kázání na svátky přes celý rok od Fabiána Veselého na S. M. Pražském 1724.

Pestis Lipnicii 1715 22/7—20/9.

Missa alle z r. 1532.

Agenda z doby Stan. Pavlovského 1586.

Commentarius in 4 evangelia a Cornelio de Lapide. Antverpiæ 1670.

Pastoralē beati Gregorii Papae. Impr. Coloniae 1505 per Coronelium de Fyickgel.

Comenii Orbis Pictus Hradec Králové 1635.

Curtii de gestis Alexandri Magni libri 12 Basileae 1517.

Florian Zapletal:

Husitský Přerov r. 1431 v nebezpečí.

Bыло то v době, kdy byla podniknuta Němci (Teutonici) do Čech proti »kacířům a odbojníkům« nová, kardinálem Julianem provázená křížácká výprava, čítající na 150.000 mužů, která však ztroskotala žalostně u Domažlic 14. srpna ještě dříve, nežli došlo vůbec k boji. Křížáci se totiž dali na útěk, když viděli blížící se husitské vojsko.

Rakouský vévoda Albrecht, zef krále Zikmunda, kterému bylo v říjnu r. 1423 odevzdáno dědičné markrabství Moravské jakožto léno koruny České, měl podporovati křížáckou výpravu do Čech vpádem do odbojně Moravy, což také učinil. Pronikl až k Přerovu, oblehl ho, ale nedobyl.

Co o tom vypravují současné prameny?

»Staří letopisové čeští od r. 1378 do 1527« sdělují toto. »Po tom vítězství (u Domažlic) Čechové jeli sú na Albrechta vévodu Ra-

kúského do Moravy, kterýžto s mnohým lidem nepřátelsky byl do Moravy vtrhl a dobýval i hubil zemi Moravskú. I zahnali ho za Dunaj» (vydání Palackého z r. 1829, 83).

Latinská kronika Bartoška z Drahonice líčí, jak vévoda rakouský Albrecht vtrhl r. 1431 do Moravy »potenter et cum magno exercitu« (močeně a s velikým vojskem) a jak se zmocnil Kyjova (fortalicum dictum Kygiow), při čemž zajal z posádky přes 50 mužů, které dal popravit (Prameny dějin českých, V. 604).

Přímo o Přerovu jakožto »opevněném městě«, kterého r. 1431 Albrecht se nezmocnil, ač se o to usilovně pokoušel, píše ve své latinské »Historii české« Aeneas Sylvius: »Vévodovi rakouskému nakázáno vésti své zástupy přes Moravu. Když uslyšel Albrecht, že kardinál (Julianus) vtrhl do Čech, sebral v Rakousích vojsko, vedl je na kacíře (in haereticos) a jal se dobývati opevněné město Přerov (Praezoroviam munitum oppidum oppugnare adorsus est). Dověděv se však o útěku kardinálově (u Domažlic 14. srpna 1431), upustil od svého podniku a táhna nepřátelsky Moravou, jež ho nebyla ještě poslušna, zpustošil ohněm a mečem přes 500 vesnic. Silou dobyl a poplenil mnoho měst, způsobil převeliké vraždění lidí a tak přestrašil tamní obyvatelstvo, že přijalo jeho jho a slíbilo mu poslušnost pod podmínkou že co do náboženství bude povinno zachovávati to, na čem se usnese basilejský koncil« (kapitola 48).

Jak surově zacházel Albrecht s husitskými zajatci z Moravy, o tom se zmínil Prokop Holý v lednu r. 1433 i na basilejském koncilu slovy: »Rakouský vévoda znenáhla a postupně utratil naše zajatce v žaláři« (Monumenta concilliorum generalium seculi decimi quinti. I. 292).

Dosavadní historikové měst Přerova a přerovského kraje nezmiňují se o této události z husitských válek.

Bohumír Indra, Hranice:

Knížecí zahrada při zámku hranickém.

Zámek v Hranicích založil Jan z Pernštýna r. 1514. (Bartovský str. 72.) Měl dvě věže. (Druhá byla zbořena roku 1829.

Po založení zámku 1514 při něm ještě velká zahrada nebyla. Ta byla založena teprve za Ferdinanda Dietrichštejna roku 1628. Dietrichštejn zabral pro ni spálené grunty a role, ležící na ploše dnešní zahrady, a majitele odškodnil. Podávám zde, co o tom píše současný, městský písář tehdejší.* Ze zprávy se také dovdídáme, že Mansfeldští dosti dlouho města dobývati museli. »L. P. 1626, když se lid Mansfeldský vojenský města zmocnili a do města vtrhli, tehdy Novosady vypálili. Však když prve po několikráté k městu přitáhli, do města jsou se dobýti nemohli, neb jím z města odpírali a aby se v těchto nízepsaných gruntech nezdřžovali, tehdy

* Archiv farní sign. 57.

z města do těchto gruntů ohněm a střelením, ty grunty při tom i Zbor spáleny jsou, takže se ten lid Mansfeldský v těch místech zdržovati nemohli. Potomně pak l. P. 1628, když se nová zahrada v těch rolech, kteréž k těm spáleným gruntom náležely, vyměřena byla, i se potom stavěla, tehdy ty role i s těmi místy a spáleništi, na nichž ty grunty stavěny byly, do té zahrady nové pojaty jsou. Totižto grunty tyto: Matouše Poláčka, Jana Oříška, Jana Čahla, Matěje Černotského, Jana Váreje, Jana Stařečka. Ty jsou do té nové zahrady pojaté a tym způsobem sesly. A poněvadž lidé na těch místech a gruntech spálených spravedlnost svou jsou měli a hospodářové těch gruntů také nemálo peněz gruntovních splatili a však že role v celosti zůstaly a do té zahrady obrácené jsou, tehdy aby lidé a hospodářové ti o všechnu svou spravedlnost ne přišli, z jistého nařízení (tit.) knížete týmž hospodářům, každému jiný kus role, totiž v roli slove Holubovské, kteráž k ruce (tit.) knížete po Panu Alexandrovi Holubovi (kterýž ten čas v rebelii od dvoru svého byl ujel, mezi lid Mansfeldský se dal, město Hranice s jiným lidem Mansfeldským dobýval, škody činil a na nepřitele (tit.) císaře i (tit.) knížete se postavil, přišla, obrácena jest, a každému té kus roli jest odměreno. Nápadníci mají z nápadů svých proto, že grunty spálené jsou, dvá díly upouštěti a třetí díl, díl spravedlnosti své, od držitelů těch rolí a luk, splácati mají.«

Kromě těchto šesti gruntů a jich rolí přibrána do nové zahrady panské též role Jana Štemberského (bez gruntu). Odškodněn též roli Holubovskou.

Kamení na stavění ohrady vzato ze zbořených domů, hlavně z gruntu Janovi Weydovi (rozboř. a spál. 1626 od Mansf.) »Leta 1628 kamení z něho množství fur na zahradu panskou k stavení ji pobráno«.

Jména knížecího zahradníka tehdejšího se také dovdídáme. Je jím Havel Anoch, který si koupil domek r. 1636 od úřadu pustý grunt s rolí za 200 zl. a jal se tu svůj domek stavěti. Ležel při zámecké zahradě.

Sova Otto, Slavkov p. Host.:

Hostýnské valy.

Na Hostýn staví se silnice. Pod Lázněmi opouští prozatím silnici vedoucí k lomu okresního úřadu a velikým obloukem obepíná horu, aby na jižní straně překročila šikmo pravéky valy, tvořící hradisko hostýnské.

Aby se vyhnula přílišnému stoupání silnice, bylo nutno val prokopat a to právě v místech, kde jest nejmohutnější.

Hned na úpatí narazili dělnici na tvrdou vrstvu, již museli pracně rozkopávat. Kamení i hlína jevila zřejmě stopy vypálení: mezi ním, v hlíně, jakož i dále uvnitř valů vyskytuje se popel a

dřevěné uhli. Vrstva ta postupuje obloukem bez přerušení celým valem napříč.

Od ní odbočuje do výše druhá vrstva popelu, dřevěného uhli a propálené hlíny s kamením. V nejvyšším bodě valu jest vzdálena od nižší 2 m.

V hloubce 1.5 m, měřeno od nejvyššího bodu valu, jest pozorovati třetí vrstvu hlíny svědčící o tom, že kdysi byla delší dobu na povrchu a porostlá snad jen travou, čímž vytvořila se vrstva kulturní, plodné hlíny, t. zv. ornice. To by svědčilo, že valy byly zvýšovány.

V úrovni silnice — tedy poněkud výše než jsou základy valu, — jest val 23 široký a 6 m vysoký měřeno kolmo).

První a druhá vrstva zjištěná ve valu jest dokladem »spečených valů« a tím také osvětlen způsob stavby hostýnských valů alespoň v tomto místě.

Z toho se dá souditi, že nejprve navršili malý val. Jelikož předvídal, že by val těžko se udržel v nepříznivých poměrech povětrnostních, spekli následující vrstvu. Totiž na tento základ narovnali vrstvu dřevěného uhli (jak se zdá, vypáleného z tvrdého dřeva bukového), zasypali hlínou a tu pak posypali vrstvou písku. Sem tam pohodili kamení, aby tak vytvořili v hlíně a písku průduchy pro přístup vzduchu. Na to vše narovnali do jisté výše kamení. Uhlí pak zapálili.

Žárem, jehož tak docílili, rozžavila se hlína, písek i kamení a to vše se speklo dohromady a nabyla veliké pevnosti a tvrdosti. O tom se přesvědčili, když počali val prokopávat. Uvnitř valu nebyla spečená vrstva již tak pevná, poněvadž byla pronikající vodou rozmočena.

Takto budovaným valům říkáme spečené. Ne každé valy jsou takto budovány. Pravé spečené valy skládají se ze samých takových vrstev. Ve vale hostýnského hradiska zjištěny v tomto místě pouze dvě vrstvy. Stačily úplně, aby val naležitě zpevnily a zábranily v přívalech dešťových jeho rozjetí a nerozpadnutí.

Na vnitřní straně valu jsou znatelný stopy prodávného ohniště, neboť hlína jest dosti hluboko do červena vypálena. K čemu kdysi mohlo sloužit, těžko posoudit, když není jiných nálezů, které by účel jeho osvětlily.

Při rozširování průkopu našli dělníci po vnitřní straně valu nůž či tesák, jenž by poukazoval svým tvarem na dobu gallskou. Tedy opět důkaz, že hradisko hostýnské drželi po jistý čas ve své moci Gallové.

Tím opět přispěno k podrobnější znalosti způsobu vybudování stavby pravého hradiska hostýnského, jakož i k jeho osazení v dávných dobách a tím samým k dějinám hradiska a Hostýna vůbec.

Ant. Svérák, Kelč:

Jak se naši bránili.

IV.

R. 1553 zemřel biskup olomoucký Jan XVI., Doubravský, rytíř ze Skály, rodák plzeňský. Dle Schwoje byl rádecem Maximiliana I., Sigmunda Polštího, Ferdinanda I., Karla V. Byl předsedou soudu, který sestavil Ferdinand I. ku potrestání stavů českých, že mu odebrali pomoc pro bratra Karla V. v Německu proti protestantům. Jako voják a diplomat zdržoval se na dvorech královských téměř nepřetržitě, což přirozeně vyžadovalo hodně peněz k vůli reprezentaci a ty pak sháněl, kde se dalo. Tím se nám aspoň částečně osvětlí četná příkroří, jež bylo Kelečákům za jeho panování snášeti a k vůli kterýmž vypravili zvláštní poselstvo s listem ke kapitule olomoucké, aby příkroří na nich nespravedlivě spáchaná odstraněna byla.

List je zajímavý jak svým věcným obsahem tak i slohem a uverejňuji jej doslovně na pamět budoucím.

List zni:

Vaše milost, páni naši milí, vašim milostem pán Bůh ráč dátí dobrý den.

Vaše milost, páni naši milí, poněvadž pán Bůh ráčil jeho milost, pána našeho slavné paměti, z tohoto světa povolati, a vaše milost páni z kapituly na ten čas ráčíte pány našimi býti ve všelikej ochraně potud, pokud byste nám pána vyvoliti neráčili, i z příčin náležitých a vší obci potřebných k vaší milosti se utíkáme a za opatření všechna obec kelecká prosíme totiž v těchto potřebách:

Nejprve vaší milosti oznamujeme, že předešlých let jeho milost pán, pan Jan, biskup slavné paměti pán nás, ráčil jest dátí pivovar v městě ustaviti a pivo na výstav k užitku svému ráčil dátí vařiti nám městu na nemalú škodu a záhubu živnosti našim městským, kteréhož pivovaru od starých pamětí žádný nepomní, aby pán dědičný měl v Kelči pivo vařiti dátí k výstavě na škodu města, než jeho milost pán nebožtík ráčil jest nám jako pán majec, ustaviti dátí.

To, co my na onen čas u jeho milosti vyprositi nemohli, aby ten pivovar změněn byl, i k vaší milosti v tom za opatření, protož i nyní vaši milost prosíme jakožto pánu svých a opatrovníků, že nás v tom ráčíte chudú obec milostivě opatríti, aby ten pivovar zkažen byl, aby páni potomní od vaší milosti nám vyvolený, překážky živnosti našim tím pivovarem činiti neráčil.

Také vašim milostem toto oznamujem, že let předešlých jeho milost pán slavné paměti ráčil nám rozkázati, abychom berni v zemi svolené na Kroměříž poslali; kdež jsme tak učinili a jeho milosti jako poslušní berni poslali; a potom v zemi z výpravy drábů sešlo a takové berně v zemi na jiných panstvích lidem a městem vráceny sú, a naše berně obecní při jeho milosti zůstala až posavád. Když jsme jeho milost prosili za vrácení tej berně, ráčil nám

dáti odpověď, že jsme v Kelči chudí (t. j. poddaní) a že nám to jeho milost pro příští dávky zachovati ráčí; kteréžto berně suma byla 43 zl. podle paměti obecní. Protož vaši milost taktéž prosíme jako pánu našich milostivých, že nás v té věci opatřiti ráčíte, aby nám ta berně chudej obci vrácena z důchodů a statku pozůstalém po jeho milosti byla.

Také vašim milostem oznamujem, že let pominulých kněz Valentín, farář hulinský, na nás obec nespravedlivě vepsal v rejstra panská 32 groší, kterýž peníz slove hřivna cestní, kterých jsme nebyli a nejsme povinovati vydávat než poctu, když bychom který rok potřebu u jeho milosti znali potřeby obecní jednat, tedy za obyčej předkové mívali jeho milosti poctu takovou sumou dáti, ale pokud potřeba obecní nebyla, nebyly jsou povinni tej sumy jeho milosti dávati, a on to kněz Valentín zapsal na nás, chudú obec, za důchod stálý. Protož vaši milost prosíme jako pánu našich milostivých, že nás v tej dani sprostřiti ráčíte, aby potomní páni nás v tej dani nepotahovali, abychom podle rejsteru to spravovati měli než podle starých předků. K vašim milostem rádi se chovati chceem ve všem spravedlivě.

Také vašim milostem oznamujem, že máme hory svobodné šumburské k sekání staviva a paliva, což komu potřebí v obci avšak proto překážku máme od hajných panských, že těch svobod zbranovati chtí; protož vašich milostí prosíme, že těch svobod chudá obec požívá a do hor z potřeb oznamených každý bez překážky jezditi bude.

Také vašim milostem oznamujeme, že jsme měli svobody před lety v šencích všelijakých, na čemž jsme živnost svú znali, a jeho milost pán nebožtík ráčil nám zaročiti, abychom opavský piv nešenkovali, z čehož jsme totíž toho šenkování opavských piv nejvíce město opravili a sruby okolo města zdělali. Protož vaši milost prosíme, že při těch svobodách starobylých zachováni budeme bez překážky potomních pánu.

Protož tyto artykule vašim milostem dodané sú z vůle vsí obce kelecké a pro dověření toho jest k témtu artykulám pečet městská přitlačena.

Datum artykulí v neděli po sv. Michalu léta . . 53
(V Kelči dne 1. října 1553.)

Purkmistr i rada
i všecka obec kelecká.

Doslov.

Jak deputace pochodiла, není přesně známo. Toliko z listu biskupa Marka z r. 1555 se dovidáme, že se městské obci pro vždy přenechává panský pivovar se vším zařízením a právem pivo vařiti, lidu šenkovati a okolním fojtům dodávati za poplatek 6 zl. ročně.

O ostatních stížnostech není nic známo. R. 1561 pozvala sice kapitula obec Kelč, aby vyslala deputanty na Hukvaldy k vyjednávání, ale co se tam projednávalo, neví se.

Pro nynější dobu zajímají se Kelečtí ovšem nejvíce o bývalé svobodné hory šumburské zvané Klíneč (250 měřic) ale marně: prý

mají prokázati, že se Kelč někdy s biskupem o ty hory soudila — tak bylo řečeno deputaci —, což ovšem prokázati nelze, neboť té doby byl biskup svrehovaným pánum nad svými poddanými a co on nařídil, proti tomu nebylo odvolání.

A tak zůstala Kelč ze svobodných hor pouze skutečnost, že z Kateřinic jezdí dosud na drva do Kelecka — jako na posměch.

Drobné zprávy.

Bedřich Dušek, Lipník n. B.:

Za zvěčnělým Drem Antonínem Glosem.

Světlé památky Antonínově věnuji těchto několik rádků jako jeho krajan, vrstevník a studentský přítel. Nad hrobem Tvým očenili život a práci Tvou čestí zástupecové Opavy, zdůraznivše jaksi pro veřejnost význam Tvého podnikání pro Slezsko a zvláště pro Opavu.

Když jsme se po letech osmdesátých minulého století vracívali na svátky a prázdniny z různých středních škol a přicházel do svého studentsky přátelského kroužku, tu každý z nás zpytavě snažil se vyčist z řeči a očí sklony a duševní náladu pro budoucí život. — — A prozradím, že Ty, Antoníne, býval pro nás největší záhadou! Málomluvný, víc myslící, do sebe zahľoubaný, spíš mrzutý než studentsky veselý; tak jsem tě znal.

Nám z českých ústavů vždy tanulo na mysli, zda studenti z hranického gymnasia německého neutrpí na své české dušičce zkázu. Když jsem však z Tvých vlastních úst uslyšel, že hranické gymnázium nejen není přelejárnou, že naopak je tam mnoho sebevědomých českých učitelů, kteří ve vhodných chvílích budí v českých žácích lásku k národu a povzbuzují v nich vlastenecké sebevědomí, — tu jsem se o Tebe přestal báti! Tvým ústům jsem mohl pevně věřit! Snad bylo to pro Tebe naopak — dobré! Jsa vychován v poněmčilém rodišti, vida boje naše na lipnické půdě, přišels do podobného ovzduší v Hranicích a maje ducha zoceňného a mysl hloubačou, začinal jsi asi dělat správný program pro práci svého budoucího života.

Vzpomínám si dobrě, jak jsem Tě po tvé maturitě uviděl kdys sedicího na lavečce v parku silně zahľoubaného. Přemýšlels o otázce: Co teď? Rozhodnutí dozrálo brzy: Na práva a nikoliv do Vídně, ale do Prahy!

Tam v Praze jsi ssál plnými doušky nejen disciplinu učitelů svých, ale idee čisté, skryté ve větách jejich řečí. Zvláště z tvých rádek vidno, že Ti byl vzorem životem svým a zásadami tehdejší profesor Dr. T. G. Masaryk!

Jednoho Ti zvláště přejí, že ses totíž dočkal chvíle, abys mohl prospět republike československé! Dovedu si dobře představit, jak po tom 28. říjnu zabušilo srdeč tvé, jak vzedmula se tvoje hrud.

jak zafaly se pěstě, abys odrazil nepřátelské útoky zavilých nepřátel.

Celým svým životem stal ses z nás studentiků nejlepším, nejzasloužilejším! A za to Ti zvlášť děkuji, že po strastiplném posledním výdechu odevzdal jsi se svojí památkou také tělo své rodné půdě!

Bud' Ti země lehká a věčnosti sladká!

Encyklopédie meteorologických zpráv za rok 1931 na Lipensku.

Průměr teploty v roce činí +8,5° C.

Nejnižší teplota byla 19. prosince —16° C.

Nejvyšší teplota byla 4. a 15. července +32° C.

Největší průměr teploty byl v srpnu +20,5° C.

Nejmenší průměr teploty byl v březnu —0,5° C.

Největší tepelný rozdíl byl 12. února 11° C. Také 14. a 16. března byly značné rozdíly: 10° C.

Největší srážky vodní byly v srpnu 123,8 mm.

Nejmenší srážky vodní byly v březnu 11,9 mm.

Největší srážka byla ale 28. července 38,2 mm.

Celková srážka vody za celý rok činí 609,6 mm.

Bouří bylo 12 a to: 5. a 6. května, 7., 8., 9., 11., 18. a 20. června, 13., 17. a 28. července, a 9. srpna.

Z toho patrně, že nejstudenější měsíc byl březen a nejteplejší srpen. Také v srpnu spadlo nejvíce vody.

Katalog místopisů moravskoslezských. K obšírné zprávě z loňského roku třeba dodati, že dřívější jeho způsob pouze moravský, rozšířen jest o spisy z r. 1929 a 1930 moravské i slezské, ale hlavně souborné místopisné o nynějším Slezsku a jeho jednotlivých obcích a lázních, aby byl prospěšný obcím země Moravskoslezské. Různým přání a praktičnosti jest tím tedy vyhověno. Bude doplnován až po dobu svého tisku. Číselný stav jeho r. 1931 jest takový: Morava: 317 obcí českých spisů 1736, 158 obcí německých 936 38 míst lázeňských 200, celkem 2872. Slezsko: souborných spisů 107, jednotlivých obcí 58, 21 míst lázeňských, spisů 75, celkem 240. Moravskoslezských: 591 obcí a míst má pisů 2873, 59 míst lázeňských, spisů 275. Spisů moravskoslezské topografie 3112. V tom není čítáno množství vyšlých a vycházejících místop. časopisů a vůbec dosud vyšlých bibliografických katalogů. Tento hotový, do r. 1931, katalog jest již v rukopise používán od pp. spisovatelů. Posledně pro Vlastivědu Olomouc venkov, a pro župní Vlastivědu severní a střední Moravy. Tím jest dokázáno, že nebude knihou zbytečnou pro zemi Moravskoslezskou. Karel Slavík, Velký Olomouc IX.

Redakci došlo.

Čeněk Kramolíš: Život na horách. Vydalo Družstvo Moravského kola spisovatelů v Brně, Zelný trh čís. 17. Na perolehkém papíře vytiskla tiskárna Pokorný a spol. v Brně. Obálku navrhl Emil Hlavica. — Doporučujeme vřele tuto pěknou knihu k zakoupení do všech veřejných obecních knihoven!

Dr. Ant. Sturm, Kar. Kalivoda, Fr. Dvořák: Hodiny vlastivědy ve 3., 4. a 5. školním roce. Sešit 7., 8. a 9. po Kč 8,50. Nakladatel Antonín Dědourek, knihkupec, Třebechovice p. Orebem. Doporučujeme učitelstvu! Zakupte do učitelských knihoven! Týž nakladatel vydal k tomuto dílu zvláštní obrázkovou část: 2 skupiny obrázků po 32; každý obrázek se slovním doprovodem. Celé toto obrázkové dílo je za 34 Kč.

Vlad. Konvička: Pracovní program z ruč. prací chlapeckých. Díl I. Úvod do prací z papíru, kartonu a lepenky — pro I. tř. škol měšťanských a pro 6. školní rok škol obec. Zvláštní vydání pro žáky a pro učitele. Vydal Vydavatelský odbor U. S. J. Uč. v Brně, Dvořáková. — Doporučujeme učitelstvu k zavedení!

Kravařsko, vlastivědný sborník. Roč. I. Nákladem Osvětových sborů v Novém Jičíně a Příboře. Jednotlivá čísla po 1 Kč při hromadném odběru, jednotlivě 1,20 Kč. Administrace Nový Jičín. Vychází měsíčně mimo červenec a srpen. První ročník bude mít pouze 5 čísel.

Emil Smrž: Vlastivěda pro 4. školní rok. Příručka je pracována podle nových osnov. Článečky jsou psány dětským slohem, tak jak je vlastně děti ve škole tvořily. Je v ní připojen rozvrh pro všechny předměty na každý týden, měsíc a rok. Ve dříve vydané »Vlastivědě pro 3. školní rok« je pod každým celkem připojeno, ke kterému předmětu a kterému učivu se probírané učivo vlast. hodí. Vyjde brzy ve II. vydání. — Vlastivědu pro 4. šk. rok možno zakoupiti za Kč 5,40 přímo u autora Emila Smrže, Soběslav, ul. 28. října. Doporučujeme.

Rudolf Janovský: Jana Kropáče z Nevědomí poddanské zřízení na panství hraničkém z let padesátých XVI. století. Zvláštní otisk z časopisu Vlast. spolku musejního v Olomouci. Roč. XLV, č. 1—2 (rok 1932).

Rudolf Janovský: Eduard Peek, kulturní pracovník valašský. (Naše Valašsko. Ročník II. 1931.) Nákladem vlastním.

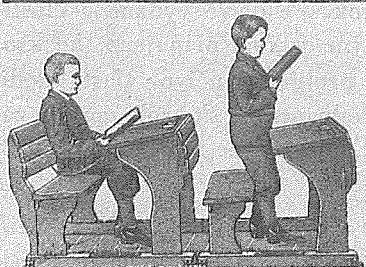
Ve Svátkově nakladatelství, Praha XVI., Husova 7, vychází:
Časopis »Lípa«, oblíbený časopis, s řadou pěkných obrázků, stříhy.
V příloze jsou články z domácnosti, o práci v zahradkách, ze ženského hnutí, o dámské i pánské modě, o literatuře, divadle a hudbě atd.

Totéž nakladatelství vydává sbírku napínavých knih »ARGOS«, v níž vyšla celá řada vzrušující četby. Sešit stojí Kč 1.90. Odběratelé celé serie (o 10 svazcích) obdrží krásné desky na celou seriю zdarma. Odběratelé ve svazcích obdrží knihy ve sníž. ceně brož místo Kč 19.— pouze Kč 15.—. Vázané místo Kč 25.—, pouze 19 Kč.

Podepsaný vlastivědný časopis »Od Horácka k Podyjí« vydal tyto dny jako první svazek Vlastivědných publikací moravskoslezských od Doc. Dr. K. Zapletalá Geologie země moravskoslezské (se zvláštním zřetelem na užitková ložiska). Kniha obsahuje 280 stran, 111 obrazů, řadu map, tabulí a obrazů. Vzhledem k tomu, že je to první souborná práce geologická o zemi moravskoslezské, je kniha přímo nepostradatelnou příručkou pro všechny vlastivědné pracovníky, přírodopisce a studující přírodopisu. Její cena pouhých Kč 40.—. Objednajte si knihu, aby Vám mohla být obratem zaslána. Odb. učitel J. Smarda, Tišnov. Dr. Josef Skutil, Brno, Museum, za redakci. Representace Mor. Krumlovské Národní knihtiskárny, Brno, Lípová 11.

V administraci »Záhorské kroniky« jsou na skladě pěkně vázané »Záhorské kroniky«, roč. X. XI., XII. a XIII. po 12 Kč, brož. roč. za 6 Kč. Ostatní ročníky rozebrány.

Dále upozorňujeme, že možno ještě v administraci dostati vázání knížky: »Město Lipník nad Bečvou a hrad Helštýn«. Napsali Antonín Fröhlich a Marie Fröhlichová. Cena 7 Kč, poštou 8 Kč.

Tabule patent „TALLA“

se výborně osvědčily a jsou do všech nových škol zaváděny a která škola je již má, na základě zkušeností opět jich objednává. Jsou též napodobovány, avšak na nebezpečí padělatele i školy, neboť jsou patentované pod č. 13.610.

Veškeré školní zařízení

František Talla, Přerov

Kojetínská (bývalý cukrovar). Prospekty zdarma.

Za vydávání a redakci odpovídá Antonín Fröhlich v Dol. Újezdě.
Tisk J. Slováka spol. s r. o. v Kroměříži.